

https://doi.org/10.52754/16947673_2024_35_7

Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce

Ed.Lütfi Sunar, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
Yayınları, 11 cilt, Ankara 2020-2023.

ISBN:1-4. Cilt: 9789751744678 / 5-8. Cilt: 978-975-17-5086-0 / 9-11. Cilt:
978-975-17-5448-6

Hilmi KARAAĞAÇ*

Öz

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), yurtdışında yaşayan Türkler başta olmak üzere diğer kardeş topluluklar ve Türkiye’de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları koordine etme ve bu alanda gerçekleştirilen diğer faaliyetleri geliştirmek üzere 2010 yılında kurulmuş olup bu sahada faaliyetlerine devam etmektedir. YTB, bu çalışmalara ek olarak son yıllarda hizmetlerinin ilmi, fikri ve kültürel altyapısını da oluşturmayı kendisine misyon olarak benimsemiştir. *Düşünce Tarihi Projesi* ile bu projenin semeresi olarak ortaya çıkan ve *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce* üst başlığıyla okuyucuya sunulan eserler benimsenen misyonun kıymetli ürünleridir.

Toplam onbir ciltten oluşan *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce* serisi, her ciltte bir müslüman coğrafyayı konu edinmektedir. Her bir cilt oniki bölümden oluşmaktadır. Bölümler, Türkiye’de ya da ilgili coğrafyalarda yetişen bilim adamı ve araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır. Serinin ilk cildi *Türk Düşüncesi*’ne tahsis edilmiştir. Bu çalışmada genel olarak eserin tüm bölümleri hakkında genel bilgiler verilmekle birlikte Türk Düşüncesi’ne tahsis edilen ilk cildi üzerine yoğunlaşılacaktır.

* Prof.Dr., Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, hlm.karaagac@gmail.com

Giriş

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), yurtdışında yaşayan Türkler başta olmak üzere diğer kardeş topluluklar ve Türkiye’de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları koordine etme ve bu alanda gerçekleştirilen diğer faaliyetleri geliştirmek üzere 2010 yılında kurulmuş olup bu sahada faaliyetlerine devam etmektedir. Bu tür sosyal faaliyetlerin zeminini ise tarihi, ilmi ve kültürel çalışmalar oluşturur. Böylesi bir zemini oluşturmak üzere YTB, son dönemlerde akademik çalışmalara yönelmiş, ilgili coğrafyalarda yaşayan ve bir çoğu ile dini, kültürel ve tarihi birlikteliğimiz bulunan milletleri mevzu edinen yayınlar yapmış, yapmaya da devam etmektedir.

Bu süreçte yayıncılık faaliyetlerine başlayan YTB çok sayıda eserin hazırlanmasına ve yayımına vesile olmuştur. YTB Yayınları’ndan çıkan eserlerden bir kısmı şunlardır: Uygurların Somut Olmayan Kültürel Mirası: Kazakistan Örneği (2018), Kazakistan’da Yayınlanan Uygurca Eserler Kataloğu (2019), 1989 Bulgaristan’dan Zorunlu Göç (2019), 1944 Ahıska Sürgünü Son Tanıklar (2019), 1944 Kırım Tatar Sürgünü (2019), Sandıktaki Fotoğraflar: Tüm Dünyadan Göç Hikayeleri (2020), Osmanlı Filistini Yer İsimleri Kılavuzu ve Atlası (2020), Kiliseye Çevrilen Türk Eserleri I-II-III (2020-2023), Azerbaycan Düşünce Tarihi I-II (2021), Kırım’daki Kırım Tatar (Türk –İslam) Mimâri Yedigârları (2021), Belene (2021), Dr. Sadık Ahmet (2021), Türkçe Öğrenenler İçin Türkler ve Türkiye (2021), Afrika Yıllığı 2021-2022-2023, Yurtdışındaki Vatandaşlarımızın Ayrımcılık Algısı Araştırması 2021 (2022), Yurt Dışı Vatandaşlar Hak ve Özgürlükler Güncesi 2021 (2022), Yurt Dışındaki Türk Varlığını Hedef Alan Saldırıları 2021 (2022), Bosna Hersek Srebrenitsa İnsan Hakları (2022), Almanya Türk Diasporası Atlası (2022), Sultan II.Abdülhamid Han’ın Yıldız Albümlerinde Balkanlar (2022), 30.Yılında Solingen Faciası (2023), Bir Zamanlar Dobruca (2023), Finlandiya Tatarları (2023), Kıbrıs İlahileri (2023), Sürgün ve Hafıza (2023), Macaristan’da Osmanlı Mimarisi Rehberi (2024), Osmanlı-Güneydoğu Asya İlişkileri Üzerine Araştırmalar (2024), Batı

Trakya'dan Türkiye'ye Göç 1967-1995 (2024), Osmanlı İstimâlet Siyaseti ve Bosna XV. Ve XVI. Yüzyıl (2024).

Bütün bu eserlerin yanısıra YTB'nin en dikkat çekici ve kapsamlı çalışması *Düşünce Tarihi Serisi* kapsamında yayınlanan toplam onbir ciltten müteşekkil *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce* üst başlığını taşıyan eserlerdir. Editörlüğünü Lütfi Sunar'ın yaptığı eserlerde yakın tarihte ve günümüzde müslüman coğrafyalarda serdedilen fikirler sebep, sonuç ve tesirleriyle ortaya konulmakta, fikir sahibi düşünürlerin hayat mücadelelerine yer verilmektedir. Her bir cildinde farklı bir müslüman coğrafyanın işlendiği on iki makale bulunmaktadır.

1. Cilt: Türk Düşüncesi,
2. Cilt: Mısır Düşüncesi,
3. Cilt: İran Düşüncesi,
4. Cilt: Hint Alt Kıtası Düşüncesi,
5. Cilt: Balkanlarda Müslüman Düşüncesi,
6. Cilt: Kuzey Afrika Düşüncesi,
7. Cilt: Güneydoğu Asya'da Müslüman Düşüncesi,
8. Cilt: Batı'da Müslüman Düşüncesi,
9. Cilt: Türk Dünyasında Çağdaş Müslüman Düşüncesi,
10. Cilt: Arap Dünyasında Çağdaş Müslüman Düşüncesi,
11. Cilt: Sahra Altı Afrika'da Çağdaş Müslüman Düşüncesi.

Aralarında konu bütünlüğü bulunmakla birlikte ilgili toplum, konu ve yazarlarının farklılığı nedeniyle her bir cilt müstakil bir eser mahiyetindedir. Biz bu yazımızda bu büyük projenin ilk cildi hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce: Türk Düşüncesi

Eser, YTB Başkanı Abdullah Eren'in *Takdim*'i ve Editör Doç.Dr. Lütfi Sunar'ın kısa *Sunuş*'u ile başlamaktadır. Eren, *Takdim* yazısında YTB'nin kuruluş amacı ve misyonundan, gerçekleştirdiği etkinlik ve projelerden bahsetmekte ve çağdaş dönemde müslüman toplumlardaki düşüncenin incelenmesini hedefleyen *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce* serisinin ilk

ürünleri hakkında kısaca malumat vermektedir. Sunar ise *Sunuş'ta* müslüman entelektüeller, ilim adamları ve akademisyenlerin son asırlarda ilgilendikleri iki konuya vurgu yapar. Bunların ilki sömürgecilik ve siyasi bağımsızlık, ikincisi ise modern düşünce ile karşılaşma ve yüzleşme sorunudur. Bu iki sorun çerçevesinde müslüman havzalarda fikri ve düşüncel bir birikim teşekkül etmiştir. Bu çalışmanın hedefini müslüman toplumlardaki bu düşünce birikimini bir muhasebeye tabi tutarak tahlil etmek olarak ifade etmektedir.

Türk düşüncesini konu edinen birinci ciltte Editörün girişinden sonra her biri farklı bir meseleyi işleyen oniki bölüm bulunmaktadır.

Editörün Girişi, *Müslüman Toplumlarında Çağdaş Düşünce: Yenilenme, Çeşitlenme ve Dönüşüm* başlığını taşımaktadır. Burada Lütfi Sunar, müslüman toplumlar üzerine yapılan çalışmaların genellikle siyasi olaylar ile bazı şahıslar etrafında yoğunlaştığını ifade ederek müslüman toplumlarda çağdaş düşüncenin oldukça hareketli olmakla birlikte bu konu ile ilgili az şey üretildiğinden yakınmaktadır. Ona göre Müslüman toplumlar tarih boyunca pek çok yüzleşme, hareketlilik ve etkileşim yaşayarak dinamik bir dünya görüşüne sahip olmuşlardır. Örneğin Haçlı Seferleri ya da Moğol İstilasası bu yüzleşmelerden ikisidir. İlk başlarda yıkıcı olan bu yüzleşmeler zamanla bir fırsata dönüştürülerek İslam'ın geniş kitlelere ulaşmasını sağlamış, yaşayan durağanlığı yeni bir dinamizme tahvil ettirmiştir. Müslümanların yaşadıkları son yüzleşme Avrupa'da meydana çıkan sömürgecilik ve modernite ilelerdir. Bu karşılaşma birçok boyutuyla yıkıcı olsa da bazı boyutlarıyla da harekete geçirip yenileyici olmuştur. Çağdaş müslüman düşüncesinde görülen modernist, muhafazakar ve ıslahçı düşünce formlarını bu bağlamda zikretmek mümkündür.

Sunar, müslüman toplumlarda çağdaş düşüncenin şekillenmesinde içsel gelişmeler ve dışsal koşullar olmak üzere iki temel dinamik tespit eder. İçsel gelişmeler; entelektüeller ve ulemanın karşılaştığı ve anlamlandırarak çözümler üretmek durumunda kaldığı bir takım güncel meselelerdir. Bunlar

arasında en göze çarpanları geleneğin anlamı, yeri ve sürdürülmesi, müslüman kimliğinin yapısı ve değişimi ile yeni siyasi, iktisadi ve sosyal gelişmelerdir. Harici etkenler ise modern teknik ve sanayide 19. yüzyılda Batı dünyasında görülen ve müslüman toplumların ciddi bir krize girmelerine neden olan gelişmeler ve bu gelişmelere direnemeyen müslüman coğrafyanın uğradığı işgal, sömürü ve baskılardır. Bu yüzyılda Avrupa'da modernitenin kurulma ve açıklanma çalışmaları çerçevesinde hem Avrupa tarihi hem de dünya tarihi yeniden yazılmıştır. İslam düşünce tarihini yeni bir tasnif ve tahlile tabi tutan şarkiyatçılar, yeni konuları araştırarak müslüman düşüncesine yeni katkı ve destekte bulunurken aynı zamanda da bu çalışmalarında sergiledikleri yanlı ve ideolojik yaklaşımlarla yeni sorun ve problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bu çalışmalar bir yandan Müslüman düşüncesini şarkiyatçılığın etkisi altında yeniden şekillenmesini sağlarken diğer yandan ise müslüman düşünürleri onların ileri sürdüğü tezlere cevaplar üretme arayışı içine itmiştir. Bu etki nedeniyle söz konusu dönemde Türkiye, Mısır, İran ve Hint Alt Kıtasında müslüman entelektüellerin tartıştığı konular ve tartışma şekilleri benzerlik arz etmektedir. *Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce* serinin ilk dört cildi ilgili coğrafyalara tahsis edilmiş olup bu benzerlik ortaya konulmaktadır.

Türk Düşüncesinin konu edinildiği ilk ciltte bölüm başlıkları ve yazarları şunlardır: Giriş: Çağdaş Türk Düşüncesinin Temel Meseleleri, Değerlendirme ve Tasnif (Lütfi Sunar), Gelecek Geçmiş, Şimdi Kılma Bilinci: Çağdaş Dönemde İslam-Osmanlı Mirası İle İlişkilerin Kökleri Üzerine (İhsan Fazlıoğlu), Türkiye'de Çağdaş Düşüncesin Oluşumu (Yücel Bulut), Tarihsel ve Sosyolojik Bir Mesele Olarak Türk Modernleşmesi (Mahmut Hakkı Akın), Türkiye'de Dini Düşüncenin Üretimi: Devlet-Toplum Münasebetlerinde Dönüm Noktaları ve Kesişimsellikler (Necdet Subaşı), Türkiye'de İslamcılığı Yeniden Düşünmek: Muhafazakâr yahut Modernist Reddiyecilik Arasında (Vahdettin Işık), Türkiye'de Kemalizmin Kuruluşu ve Kadroculuk (Lütfi Sunar), Sosyalizmin Türkiye

Serüveni (Öner Buçukçu), Türkiye’de Muhafazakar Düşüncenin Oluşumu ve Farklı Biçimleri (Mahmut Hakkı Akın), Türkiye’de Milliyetçiliğin Doğuşu ve Gelişimi: İmparatorluktan Küresel Çağa (Öner Buçukçu), Türkiye’de Liberalizm: Kesilmeyen Yollar, Birleşmeyen Parçalar (Hamit Emrah Beriş), Düşünce Hayatına Romandan Bakmak (Kurtuluş Kayalı). Kitabın en sonunda ise Türkiye’de *Çağdaş Düşünce Kronolojisine* yer verilmiştir. Burada 1775 Mühendishane-i Bahri Humâyun’un açılışı ile 15 Temmuz 2016 FETÖ’cü Darbe Girişimi’nin Engellenmesi’ne kadar geçen zaman zarfında Türkiye’de gerçekleşen ve düşünce hayatımızı etkileyen olaylar kısa açıklamalarla verilmiştir.

Çalmaya renk katan diğer bir özellik ise her bölüm arasında konuyla ilgili bazı düşünür, kurum, kuruluş ve süreli yayımlar hakkında bibliyografik ve tanıtıcı bilgi notlarına yer verilmiş olmasıdır. Bu kapsamda Ziya Gökalp (1876-1924), Said Halim Paşa (1864-1921), Hasan Ali Yücel (1897-1961), Cemil Meriç (1916-1987), Erol Güngör (1938-1983), Ahmet Sezai Karakoç (1933-2021), Ahmet Niyazi Berkes (1908-1988), Doğan Avcıoğlu (1926-1983), Mehmed Fuad Köprülü (1890-1966), Osman Turan (1914-1978), Nurettin Topçu (1909-1975), Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962), Darülfünun (1846-1933), Süleymaniye Kütüphanesi (1918), İstanbul Üniversitesi (1453), Büyük Doğu Dergisi (1943-1978), İslam Araştırmaları Merkezi (1988), Sebilürreşâd (1908), Kadro Dergisi/Hareketi (1932-1935), Yön Dergisi (1961-1967), Servet-i Fünun Dergisi (1891-1944), Türk Yurdu Dergisi (1911), Mekteb-i Mülkiye (1859), Varlık Dergisi ve Yayınevi (1933) hakkında önemli malumatlara bulunmaktadır.

İçindekiler bölümüne göz atıldığında görüleceği üzere eserde Türk düşüncesinin son iki asırda ortaya çıkan her rengine bir bölüm tahsis edilmiştir. İlk bölümler ağırlıklı olarak Çağdaş Türk Düşüncesinin kökenleri, oluşumu, meseleleri, çeşitleri ve dönüşümü konularına ilişkindir. Sonraki bölümler ise İslamcılık, Kemalizm, Sosyalizm, Muhafazakarlık, Milliyetçilik ve

Liberalizm üzerinedir. Son bölümde ise son iki asrın gözde yazın türü olan romanda düşünce hayatının izleri sürülmektedir.

Kitapta işlenen konuların bağımsız bir çok kitap, makale ve tez tarafından konu edinildiği erbabınca malumdur. YTB'nin toplam onbir ciltten oluşan ve *Düşünce Tarihi Serisi, Müslüman Dünyada Çağdaş Düşünce* başlığını taşıyan bu muazzam eserin özelliği ise tüm müslüman coğrafyalarda ki çağdaş düşünceyi sistematik bir bütünlük içerisinde ve akademik bir üslupla ele almasında yatmaktadır. Konuya ilgi duyanlar için vazgeçilemez temel bir kaynak niteliğindedir.

Теология факультетинин илимий журналы
Ош мамлекеттик университетинин
Теология факультетинин илимий басылмалар тарабынан аткарылды
Ош/Кыргызстан 2024